

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ОСНОВИ ПІДПРИЄМНИЦТВА» МАЙБУТНІМИ ПЕДАГОГАМИ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

SUBSTANTIATION OF THE NEED TO STUDY THE EDUCATIONAL DISCIPLINE "BASICS OF ENTREPRENEURSHIP" BY THE PROSPECTIVE TEACHERS OF VOCATIONAL TRAINING

У статті розкривається необхідність упровадження в навчальні плани спеціальностей «015 Професійна освіта» (за спеціалізаціями) вибіркової навчальної дисципліни за вибором студентів «Основи підприємництва». Автор визначає актуальність і доцільність формування підприємницької компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання на основі таких суперечностей: 1) між необхідністю формування підприємливості та фінансової грамотності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти й недосконалою системою реалізації цього процесу в підготовці педагогів професійного навчання; 2) між наявним рівнем підприємницьких знань у майбутніх педагогів професійного навчання й потребою суспільства в підприємливих фахівцях. Розкрито поняття «підприємницька компетентність» і зазначено, що введення навчальної дисципліни «Основи підприємництва» є однією з психолого-педагогічних умов формування її в майбутніх педагогів професійного навчання. Автором здійснено аналіз професійного стандарту «Педагог професійного навчання» та навчального плану спеціальності «015 Професійна освіта. Туризм» для представлення можливостей використання підприємницьких знань і вмінь у майбутній професійній діяльності. З огляду на це, представлено опис навчальної дисципліни «Основи підприємництва»: мета, завдання, основні результати навчання, що формують підприємницьку компетентність, тематичний план. Метою викладання вибіркового предмета «Основи підприємництва» є формування нормативно-правових, економічних та організаційних знань з напрямів організації та ведення підприємницької діяльності в умовах сучасного ринку; формування підприємницького мислення для набуття практичних умінь і навиків відкриття власної справи. Навчальна дисципліна має 3 кредити (90 годин) і пропонується до впровадження в 6 семестрі підготовки фахівців професійної освіти.

Ключові слова: професійна підготовка, педагог професійного навчання, варіативний складник навчального плану, підприєм-

ницька компетентність, основи підприємництва.

The article reveals the need to introduce elective educational discipline by the choice of "Basics of Entrepreneurship" students into the curricula of "015 Vocational Education" specialties (depending on specializations). The author determines the relevance and appropriateness of entrepreneurial competence formation of prospective vocational training teachers on the base of the following contradictions: 1) between the need to form entrepreneurship and financial literacy of students of vocational (technical) education and the imperfect system of implementation of this process in training vocational teachers; 2) between the existing level of entrepreneurial knowledge of prospective vocational training teachers and society's need for enterprising professionals. The article reveals the concept of "entrepreneurial competence" and states that the introduction of the educational discipline "Basics of Entrepreneurship" is one of the psychological and pedagogical conditions for its formation for prospective vocational training teachers. The author has analyzed the Professional Standard "The Teacher of Vocational Training" and the curriculum of the specialty "015 Vocational Education. Tourism" to present the opportunities for the use of entrepreneurial knowledge and skills in the future professional activities. Due to this point there is the description of the educational discipline "Basics of Entrepreneurship" in the article: purpose, objectives, main learning outcomes which form entrepreneurial competence, thematic plan. The purpose of teaching the elective subject "Basics of Entrepreneurship" is the formation of regulatory, economic and organizational knowledge in the areas of organization and conduction of business in today's market; formation of entrepreneurial thinking to acquire practical skills and abilities to start ones own business. The discipline has 3 credits (90 hours) and it is proposed for implementation in the 6th semester of vocational training.

Key words: vocational training, teacher of vocational training, variable component of the curriculum, entrepreneurial competence, Basics of Entrepreneurship.

УДК 378.091.3:373.5.011.3-051]:62/68
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.33>

Ляшенко М.Ю.,
канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії та методики професійної підготовки
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Для ефективної підготовки сучасного педагога професійного навчання освіта має бути актуальною, здатною відповідати швидким змінам, що постійно відбуваються у світі. Доцільно постійно вдосконалювати та вводити нові навчальні програми для спеціальностей «015 Професійна освіта» (за спеціалізаціями), максимально наближуючи їх до практичних завдань майбутньої професії. Розуміння студентами можливості застосувати свої

знання в умовах сьогодення є одним із ключових факторів формування мотивації їх до успішного навчання, а в майбутньому до безперервної професійної реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

У науково-педагогічній літературі поняття «підприємницька компетентність» розкривають у працях Н.Р. Балик, Ю.А. Білова, І.Л. Гуменюк, Г.І. Матукова, Н.В. Морзе, Г.А. Назаренко, О.О. Романовський, О.І. Шапран та інші. Серед науковців багато

досліджень присвячено проблемі формування підприємницької компетентності учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, серед яких – А.В. Булах, О.С. Проценко, М.В. Ткаченко, Л.М. Єршова, О.П. Сулаєва та інші. Ґрунтовними є дослідження В.І. Майковської щодо формування підприємницької компетентності в майбутніх фахівців сфери обслуговування.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На основі опрацьованих наукових досліджень і публікацій ми визначили, що проблемі формування підприємницької компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання не приділялося належної уваги. Більшість навчальних планів спеціальностей «015 Професійна освіта» (за спеціалізаціями) включає економічний складник підготовки без урахування знань з основ підприємництва.

Мета статті – обґрунтувати необхідність вивчення вибіркової навчальної дисципліни «Основи підприємництва» майбутніми педагогами професійного навчання.

Виклад основного матеріалу. Заклади вищої освіти для ефективного економічного розвитку країни повинні здійснювати підготовку фахівців, здатних адаптуватися до швидко змінюваних ринкових умов. Науковець Є.С. Єршова зазначає, що «основна мета професійної освіти – підготовка вмотивованих, активних і соціально відповідальних здобувачів кваліфікацій з таких сторін, як цілісна особистість (усебічно розвинена, здатна до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчання впродовж життя, розвитку професійної кар'єри, підприємництва та самозайнятості); умотивований фахівець (конкурентоздатна та мобільна на ринку праці особистість, яка набуває освітніх і професійних компетентностей відповідно до своїх інтересів і можливостей, потреб економіки та суспільства); відповідальний громадянин (успішна й відповідальна за результати власної діяльності особистість з активною громадянською позицією і морально-етичними якостями)» [3, с. 162].

У Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року зазначається, що проведення реформи професійної (професійно-технічної) освіти сприятиме формуванню нового іміджу випускника закладу професійної (професійно-технічної) освіти як всебічно розвиненої особистості, здатної до вибору індивідуальної освітньої траєкторії, навчання впродовж усього життя, розвитку професійної кар'єри, підприємництва та самозайнятості [8]. Для забезпечення реалізації вимог концепції необхідно постійно вдосконалювати підготовку майбутніх педагогів професійного

навчання, зокрема, і в напрямі формування підприємницької компетентності.

У дослідження ми спираємося на думку науковця Ю.А. Білової, яка зазначає, що «підприємницька компетентність – інтегральна психологічна якість особистості, яка проявляється в мотивованій здатності до творчого пошуку та реалізації нових ідей і дає змогу вирішувати різноманітні проблеми в повсякденному, професійному, соціальному житті» [1, с. 17].

На думку науковців Н.В. Морзе, Н.Р. Балик, «наявність підприємницької компетентності дає змогу особистості знаходити та застосовувати оптимальне поєднання ресурсів у процесі виробництва, створювати і впроваджувати в економічне життя суспільства інновації, йти на певний ризик, необхідний для виконання поставленої мети» [6, с. 10].

Актуальність і доцільність формування підприємницької компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання ми визначили на основі таких суперечностей.

Перша суперечність. Між необхідністю формування підприємливості й фінансової грамотності учнів закладів професійно (професійно-технічної) освіти та недосконалою системою реалізації цього процесу в підготовці педагогів професійного навчання.

У 2020 році затверджений професійний стандарт «Педагога професійного навчання», де визначено його загальні та професійні компетентності. Здійснивши аналіз цього стандарту, ми зробили висновок про необхідність вивчення майбутніми педагогами професійного навчання основ підприємництва. Так, у професійному стандарті зазначено одну з трудових функцій – здатність проводити профорієнтаційну роботу та підтримку кар'єрного розвитку здобувачів освіти, згідно з якою формуються наступні компетентності:

- здатність брати участь у роботі груп із розроблення кваліфікаційних та освітніх стандартів, інших нормативних документів у сфері освіти;
- здатність установлювати стійкі зв'язки з підприємствами щодо виробничої практики, дуального навчання здобувачів освіти;
- здатність організовувати профорієнтаційну роботу з учнівською молоддю;
- здатність підтримувати зв'язки з державною службою зайнятості, підприємствами, організаціями щодо працевлаштування випускників закладу професійної (професійно-технічної) освіти [7].

Перелік цих компетентностей розкриває майбутнього педагога професійного навчання як фахівця, який здатний орієнтуватися в економіці країни, забезпечувати формування в учнів ЗП(ПТ) О навиків підприємництва, що допоможуть їм краще протистояти викликам швидкого мінливого ринку праці.

Друга суперечність. Між наявним рівнем підприємницьких знань у майбутніх педагогів професійного навчання й потребою суспільства в підприємливих фахівцях.

Доцільно розглянути вивчення основ підприємства через призму спеціальності, яка здобувається. Для майбутніх фахівців професійної освіти за спеціалізаціями: готельно-ресторанна справа, туризм, харчові технології, документознавство тощо, пріоритетними є навчальні дисципліни обраної спеціальності, які формують специфічні (предметні) компетентності. Уведення в навчальний процес дисципліни «Основи підприємництва» сприятиме розумінню студентами можливості впроваджувати нововведення в тих напрямках, які вони добре знають. Окрім реалізації себе як педагога професійного навчання, вони матимуть змогу паралельно розкривати свої підприємницькі здібності. Так, наприклад, фахівці спеціальності «015 Професійна освіта. Туризм», для яких здійснювалися викладання нормативних дисциплін: «Організація туризму та екскурсійних послуг», «Туристичні ресурси України», «Музеєзнавство» – можуть успішно відкривати підприємницьку діяльність з організації особистих екскурсій вихідного дня унікальними маршрутами України, реєструючи себе як фізичну особу-підприємця й обирати КВЕД 79.90: надання послуг туристичних гідів, бронювання готелів, діяльність, спрямовану на розвиток туризму [4]. Зробити зрозумілим процес використання студентами своїх предметних компетентностей у підприємницькій діяльності є важливим кроком до професійної реалізації в майбутньому їх як педагогів професійного навчання та фахівців зі сфери обраної спеціальності.

О.О. Романовський вважає, що «метою навчання підприємству має бути заохочення творчості, креативності, інновацій і самозайнятості (приватного підприємства). Тому підприємницька освіта та професійне навчання підприємству передбачає щось більше, ніж розвиток конкретних навичок ведення бізнесу. Це може впливати на мотивацію людини прагнути до чогось, що могло б здатися неможливим або занадто ризикованим. Коротше кажучи, підприємницька освіта та професійне навчання підприємству може створити позитивне сприйняття й бажання окремих осіб почати бізнес» [9, с. 4].

Для формування підприємницької компетентності майбутніх педагогів професійного навчання спеціальностей «015 Професійна освіта» (за спеціалізаціями) на базі Інженерно-педагогічного факультету НПУ імені М.П. Драгоманова запропоновано введення в навчальний план вибіркової навчальної дисципліни за вільним вибором студентів «Основи підприємництва» [2]. За результатами здійсненого вільного вибору на 2020–2021 н. р. цю дисципліну обрали 42 студенти з 57, що свідчить

про високу мотивацію майбутніх фахівців професійної освіти до отримання знань на навиків з підприємництва.

Навчальна дисципліна «Основи підприємництва» розроблена відповідно до кредитно-модульної системи організації навчального процесу, становить 3 кредити (90 годин) і має два змістові модулі. Загальна кількість годин розподіляється відповідно до таких видів навчальних занять цієї дисципліни: лекції (14 годин), практичні заняття (25 годин), самостійна робота (51 година). Пропонується викладання курсу «Основи підприємництва» у 6 семестрі, тому що вона базується на знаннях із таких навчальних дисциплін, як «Основи економічної теорії» (4 семестр), «Економіка підприємства» (5 семестр). Підсумкова форма контролю – залік.

Метою викладання навчальної дисципліни «Основи підприємництва» є формування нормативно-правових, економічних та організаційних знань з напрямів організації та ведення підприємницької діяльності в умовах сучасного ринку; формування підприємницького мислення для набуття практичних навичок відкриття власної справи.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Основи підприємництва» є вивчення майбутніми педагогами професійного навчання базових понять і професійних термінів підприємницької діяльності; розкриття вмінь творчо генерувати ідеї; формування практичних навичок створення власної справи; здатність використовувати інструменти бізнес-планування, менеджменту й маркетингу в підприємницькій діяльності; вивчення ролі підприємництва в розвитку економічно-соціального, науково-технічного та інноваційного розвитку країни.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи підприємництва» студенти повинні *знати*: теоретичні засади підприємництва, його місце й роль у ринковій економіці; законодавство України з питань підприємницької діяльності й малого бізнесу; організаційно-правові форми підприємництва; сутність і методи державного регулювання підприємництва; особливості малого бізнесу; технологію заснування власної справи; загальний зміст основних функцій, принципів і методів менеджменту; алгоритм бізнес-планування; особливості здійснення маркетингової політики підприємства; сутність та основні напрямки розвитку інтернет підприємництва; психологію, етику та культуру ділових відносин.

У процесі вивчення навчальної дисципліни «Основи підприємництва» студенти повинні *вміти*: визначати вид, сферу й організаційно-правову форму необхідну для підприємницької діяльності; уміти генерувати та оцінювати власну бізнес-ідею; обґрунтувати вибір варіанта входження в бізнес; скласти необхідні документи для реєстрації влас-

ного підприємства; проводити маркетингові дослідження та знаходити можливості застосування конкурентних переваг; реалізовувати на практиці основні функції менеджменту; застосовувати сучасні методи прийняття управлінських рішень; здатність налаштовувати таргетингову рекламу й оцінювати її ефективність; уміти дотримуватися етичних норм і принципів ділового спілкування.

Дотримуємося позиції науковця І.В. Майковської, що «процес навчання підприємництва має бути системно викладеним у форматі професійних стандартів за чотирма розділами: створення бізнесу, ведення бізнесу, розвиток бізнесу та вихід із бізнесу (тобто припинення участі в підприємницькій діяльності). У структурі кожного розділу доцільно виділити суспільні функції, притаманні виключно підприємцям. Таке структурування сприятиме оптимізації змісту програм навчання підприємництва в межах кожного конкретного напрямку професійної підготовки» [5, с. 7].

Нами пропонується такий тематичний план навчальної дисципліни «Основи підприємництва», який складається з двох змістових модулів.

Перший змістовий модуль «Теоретичні основи підприємництва» (30 годин) складається з таким тем:

Тема 1. Підприємництво: історія, сутність і роль у суспільстві. Правовий аспект.

Тема 2. Підприємницька ідея та механізм її втілення.

Тема 3. Види підприємницької діяльності та їх характеристика.

У другому змістовому модулі «Механізм створення власної справи» (60 годин) вивчаються такі теми:

Тема 4. Технологія заснування власної справи.

Тема 5. Основи бізнес-планування в підприємницькій діяльності.

Тема 6. Менеджмент і маркетинг у підприємстві.

Тема 7. Цифрове підприємництво.

Тема 8. Оподаткування підприємницької діяльності.

Тема 9. Ділова етика та культура в підприємницькій діяльності.

Висновки. Отже, уведення в навчальний план спеціальностей «015 Професійна освіта» (за спеціалізаціями) вибіркової дисципліни «Основи підприємництва» за вільним вибором студентів необхідне тому, що: 1) є однією з психолого-педагогічних умов поетапного формування підприємницької компетентності в майбутніх педагогів професійного навчання; 2) сприяє підготовці підприємливих фахівців професійної освіти, здатних комерціалізувати свої знання в майбутній професійній діяльності.

У подальших наукових дослідженнях доцільно визначити поняття «підприємницька компетентність педагогів професійного навчання» та обґрунтувати психолого-педагогічні умови її формування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Білова Ю.А. Поняття та структура підприємницької компетентності майбутніх фахівців економічного профілю. *Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти*. Рівне : Вид-во РДГУ, 2013. Вип. 7. С. 15–17.

2. Дисципліни вільного вибору Інженерно-педагогічного факультету НПУ імені М.П. Драгоманова. URL: <https://ipf.npu.edu.ua/vibir-disciplin#dliia-studentiv-ii-ho-kursu-6>.

3. Єршова Л. Трансформація системи цінностей учнівської і студентської молоді в контексті реформування вітчизняної професійної освіти. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Серія «Професійна педагогіка»*. Київ, 2018. № 16. С. 162–168.

4. Класифікація видів економічної діяльності ДК 009:2010 : Наказ Держспоживстандарту України від 11.10.2010 № 457. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.

5. Майковська В.І. Концептуальні засади формування підприємницької компетентності майбутніх фахівців в Україні. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2017. № 54–55. С. 7–18.

6. Морзе Н.В., Балик Н.Р. Шляхи формування підприємницької компетентності майбутніх інформатиків. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. № 1. С. 8-17.

7. Про затвердження професійного стандарту «Педагог професійного навчання» : Наказ Міністерства економіки України від 20.06.2020 № 1182. URL: <https://www.me.gov.ua/Ascod/List?lang=uk-UA&id=d6a26174-d0fd-406b-9c30-7a4043f04eb5&tag=SistemaOblikuPublichnoInformatsii&fNum=1182-20>.

8. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-%D1%80#Text>.

9. Романовський О.О. Вплив підприємницьких університетів на національне економічне зростання (зарубіжний досвід). *Ефективна економіка*. 2013. № 1. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1707>.